

*Др Бранислав Р. Ристић-Ристовић, редовни професор
Универзитета у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Ristivojevic@pf.uns.ac.rs*

*Др Стефан С. Самарџић, асистент са докторатом
Универзитета у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Samardzic@pf.uns.ac.rs*

ОСНОВНЕ ПОСТАВКЕ ФЕМИНИСТИЧКЕ КРИМИНОЛОГИЈЕ У ПРИМЕНИ ЗАКОНА О СПРЕЧАВАЊУ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Сажетак: Прве две године примене Закона о спречавању насиља у породици чине се правим моментом за сагледавање његових ефеката. Полазна тачка анализе јесте претпоставка радикалне феминистичке школе, према којој је насиље у породици резултат наводне жеље мушкараца да контролишу сексуалност жене, која се остварује кроз инстинктуције породице и брака, па док год ове инстинктуције остварују насиље ће се понављати. У складу са тим, рецидивизам би се морао показати као правило. Ова школа негира постојање других личних фактора криминалног понашања у породици, те друге форме насиља нису признаје нити се међу њима прави дисинкција.

На самом почетку аутори детаљно описују бројне методолошке препреке, те сумарно доказују да одредбе самог Закона почивају на претпоставкама радикалне школе феминистичке криминологије. У прегледу дела аутори сумирају ефекте закона користећи девет појединачних испитивања праксе у девет различитих полицијских организационих јединица у Србији. Уз значајне методолошке проблеме, аутори јасно доказују да основне претпоставке радикалне школе феминистичке криминологије немају ујористица у реалности српског друштва.

Да би претпоставка остваривала, партнерско насиље би требало да доминира над насиљем међу сродницима. У стварности, насиље између крвних сродника обухвата готово половину, чак 43% од укупно пријављених случајева насиља у породици. Имајући у виду да се насиље у 51% случајева дешава

у браку, 19% у ванбрачним заједницама и само 8% у емоционалним везама ван брака и ванбрачне заједнице, више је нејасно да насиље није везано за контролу мушкарца над женом, већ за однос у који је „уложено“ више, емоција, енергије, једноставно које произилази из односа који је дубљи и садржајнији, а тиче се свеобухватности заједничког живота, у материјалном, културном, емоционалном и сваком другом смислу. Надаље, само 18% учинилаца су покретници, а ни у овом смислу полазна екстремна феминистичка парадигма не стоји сјајно. Имајући у виду све изнето, полазне претпоставке на којима је постављен Закон о спречавању насиља у породици, према резултатима његове досадашње примене, представља сасвим сиромашно дело српској култури, друштву и последично, правној пракси.

Кључне речи: насиље у породици, Србија, превенција, полиција, методологија, феминистичка криминологија.

УВОД

Иако нико још није спровео озбиљну анализу исхода постојеће криминалне политике према сузбијању насиља у породици у РС, по свему судећи под притиском таблоидног и сензационалистичког извештавања у медијима о овој социјалнопатолошкој појави,¹ српски законодавац се 2016. године одлучио да усвоји Закон о спречавању насиља у породици² (у даљем тексту: Закон) који је ступио на снагу 1. јуна 2017. године.

Рад ће кренути од претпоставке да су основне идеје радикалне феминистичке криминологије, која искључиво заступа један нарочит *женскоцентрични* поглед на насиље,³ пресудно утицале на решења Закона. Након 2 године од ступања Закона на снагу време је да се да пресек стања оних показатеља у његовој примени који говоре у прилог претпоставке. У сврху овога у првом делу рада ће изложити како се класични методолошки про-

¹ Једно од истраживања извештавања о насиљу у породици у српској штампи које доказује да је ово питање сасвим умесно урадила је агенција Контакт у 2015. години. Према овом истраживању за три месеца 2015. године објављено је 460 текстова о насиљу у породици у српским штампаним медијима. 47% текстова су били таблоидног типа, у 56% текстова објављена је фотографија жртве, у 40% текстова новинар нагађа о мотивима насиља, а само 33% текстова имало је у садржају изјаву консултованог стручњака: Контакт, „Анализа извештавања дневне штампе о насиљу у породици (фебруар, март и април 2015).“ 20. мај 2015. године, <http://kontakta.rs/analiza-izvestavanja-dnevne-stampe-o-nasilju-u-porodici-februar-mart-april-2015/>, 21. март 2017.

² Закон о спречавању насиља у породици – Закон, *Службени гласник РС*, бр. 94/16.

³ У феминистичком погледу на виктимологију доминира радикални феминизам са својим женскоцентричним доживљајем насиља: Sally Simpson, „Feminist Theory, Crime and Justice“, *Criminology*, 4/1989, p. 611-612.

блеми сваког криминолошког истраживања⁴ рефлектују у овој анализи примене Закона о спречавању насиља у породици. Такође, биће детаљно објашњен методолошки приступ анализи која је урађена. У другом делу рада ће се кратко изложити генеза Закона, а затим ће се указати на његове садржаје који су пресудно обликовани ставовима радикалне феминистичке криминологије. Трећи део рада биће посвећен самој анализи примене Закона, односно конкретних показатеља у његовој примени који говори у прилог претпоставке. На крају рада следи закључак.

1. МЕТОДОЛОГИЈА

1.1. Кључни методолошки проблеми

У Уводу рада је речено да се на различита питања феноменологије ове социјалнопатолошке појаве није могуће дати потпуне одговоре. Два кључна разлога јесу: 1) непостојање јединствене методологије у МУП-у (чији припадници према Закону имају надлежност да воде поступке и изричу санкције, тзв. хитне мере) помоћу које се воде предмети насиља у породици; 2) непостојање јединствене евиденције/база података⁵ у којој се воде сви предмети насиља у породици, а која би била извор за једно свеобухватно и целовито истраживање ове врсте.

Како је онда могуће дати бар делимичне одговоре на ова питања? Писац ових редова је у јединственој ситуацији да напише колико-толико систематичан рад на ову тему. Као професор на последипломским студијама Правног факултета Универзитета у Новом Саду у прилици је да сарађује са бројним младим колегама припадницима МУП-а. У намери да се добије један колико-толико веродостојан пресек стања и кретања на пољу ове социјалнопатолошке појаве, писац је младим колегама кандидатима за звање мастера на последипломских студијама давао обраду праксе појединих организационих јединица МУП-а у примени реченог Закона као теме за истраживања.

Иако је овакав методолошки приступ једино могућ, он такође има своје мањкавости. На првом месту нема довољно кандидата који би обрадили податке из својих организационих јединица МУП-а. Конкретно, само 17⁶

⁴ Ђорђе Игњатовић, *Криминологија*, Београд 2015, 54-55.

⁵ О томе како се у Србији воде неуредне евиденције казних делата видети више код: Иван Милић, Евиденција прекршајно кажњених лица, *Зборник радова ПФУНС*, 1/2015, 239-251; Иван Милић, „Евиденција о осудама за привредни преступ“, *Слобода удружања услуга и љавна сиђурносћ* (ур. Миодраг Мићовић), Крагујевац, 2019, 1063-1076.

⁶ Одобрена је анализа примене Закона у 5 ПУ (Чачак, Сремска Митровица, Врање, Бор и Јагодина), 10 ПС (Сремски Карловци, Пирот, Нови Београд, Неготин, Земун, Вождовац, Бачка Паланка, Ариље, Сурчин, Палилула) и 2 ПИ (Футог и Детелинара).

кандидата је одлучило да теме њихових истраживања буде анализирање праксе МУП-а у примени овог Закона. Даље, нису сви кандидати успешно окончали своје задатке. До тренутка писања овог рада (јун 2019. године) успешно је окончано свега 9 истраживања.⁷ Она ни изблиза не представљају статистички узорак који би био репрезент целе Србије. Даље, као ништа мање важне методолошке препреке који су условили различит обим и квалитет података који су на крају обрађени у овом раду јесу и неусклађеност и непропорционалност података које су кандидати за звање мастера обрадили у својим радовима. Наиме, кандидати чији су резултати сумирани у овом раду нису ангажовани на истим радним местима нити у истим организационим јединицама МУП-а. Тако су неки кандидати радно ангажовани у седиштима Полицијских управа, други у Полицијским станицама, а трећи опет у обичним Полицијским испоставама.⁸ Различите организационе јединице МУП-а имају надлежности на територијама различитих величина. Такође, колеге чији су радови искоришћени за прављење овог рада нису ангажовани на радним местима истог степена одговорности па, самим тим, немају једнак приступ подацима. Неки су ангажовани на самим пословима сузбијања насиља у породици, док неки нису. На крају, треба истаћи да су подаци из предмета насиља у породици у пракси МУП-а сматрају нарочито осетљивим и стога тајним. У одређеном броју случајева кандидати су имали проблема да остваре несметан увид у предмете, нарочито ако би то били радници МУП-а који нису непосредно ангажовани на пословима сузбијања насиља у породици.

Као посебну вредност анализе треба истаћи да постоје нарочите врсте коментара и примедби који су дати у неким истраживањима, које тешко може да пружи и најбоља криминална статистика, већ може да их да само

⁷ 1) Ивана Маринковић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПУ Јаџодина*, Нови Сад 2018; 2) Бранислав Стеванић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПУ Сремска Миѝровица*, Нови Сад 2018; 3) Ђорђе Зекавица, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПУ Чачак*, Нови Сад 2018; 4) Милан Симијоновић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПУ Врање*, Нови Сад 2018; 5) Марко Вуловић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПС Ариље*, Нови Сад 2018; 6) Андријана Иконић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПС Неџоѝин*, Нови Сад 2018; 7) Милица Васић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПС Нови Беоџрад*, Нови Сад 2018; 8) Вероника Крстић-Нешковић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПС Земун*, Нови Сад 2018; 9) Мира Мијанлиовић, *Примена Закона о сѝречавању насиља у ѝпородици у ѝпракси ПС Вождовац*, Нови Сад 2018.

⁸ Полицијске управе (ПУ) су највише организационе јединице и образују се за територију једног града или више општина. Полицијске станице (ПС) се образују на територији ПУ, а за једну општину, односно једна ПУ има више ПС, већ према броју општина које територијално покрива. Полицијске испоставе (ПИ) се образују на територији ПС, а за део територије општине која је у питању, односно једна ПС има више ПИ: чл. 25–26., Закон о полицији, *Службени џласник РС*, бр. 6/16, 24/18 и 87/18.

неко ко се у МУП-у практично бави управо сузбијањем насиља у породици. Када их је писац овог рада сматрао за нарочито вредне, преузео их је и то посебно нагласио и прокоментарисао.

1.2. Методолошки проблеми условљени сложеностју правног поретка

Одређивање присутности и карактеристика неке социјалнопатолошке појаве у друштву увек има своје изазове и проблеме.⁹ Једна од њих јесте и начин на који је она уређена у неком правном поретку.¹⁰ Стога, пре него што се да одговор на постављено питање морају се разјаснити неке недоумице које пред сваког ко се бави овим проблемом поставља садашње уређење насиља у породици у српском правном поретку.

Када је у питању насиље у породици у РС њен основни проблем је пренормираност. Она је уређена множином аката који припадају различитим гранама права, имају различите дефиниције ове појаве, предвиђају надлежност различитих органа за њено сузбијање и установљавају различите санкције.

Тако се насиље у породици као социјалнопатолошка појава у РС захвата на законодавном пољу са 4 различита закона, са најмање 3 различите дефиниције из најмање 3 гране права, две класичне и једне специјалне. Прва могућност јесу два закона из области казненог законодавства. Први је Закон о јавном реду и миру, чије одредбе о ремећењу јавног реда и мира¹¹ су некада биле једино средство за сузбијање насиља у породици, али које не дају одредбу насиља у породици. Други је Кривични законик, који у члану 194. садржи одговарајуће кривично дело које даје дефиницију ове појаве. Друга могућност је један закон из области грађанског права. У питању је Породични закон, који у члановима 197. до 200. прво уређује дефиницију насиља у породици, а затим грађанскоправне мере заштите од њега. На крају ту је Закон о спречавању насиља у породици, чију праксу анализирамо у овом раду, који у члану 3. такође даје дефиницију насиља у породици и уређује мере које се предузимају као превенција овог понашања. Један од највећих проблема који је створио Закон јесте категорија тзв. *могућег учиниоца* у коју законодавац трпа како лице које је извршило неки акт насиља тако и оно које није ништа урадило него према процени полиције то тек треба да уради. Раздвајање оног могућег извршиоца насиља у породици који је нешто урадио од оног који није показало као скоро немогуће у пракси.¹² Закон је

⁹ Ђ. Игњатовић, 54-55.

¹⁰ *Ibid.*, 55.

¹¹ чл. 7-9, Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр. 6/16 и 24/18.

¹² Ивана Маринковић, *Примена Закона о спречавању насиља у породици у пракси ПУ Јагодина*, Нови Сад 2018, 33, (у даљем тексту: Јагодина).

овим решењем збунио полицију која првенствено треба да га примењује, али једнако тако и тужиоце и судије.¹³ Постоји висок степен правне несигурности у погледу тога како се постаје могући учинилац и шта то заправо значи.¹⁴ Тако се у неким организационим јединицама МУП-а (Јагодина) пријаве насиља у породици код којих има радње, па самим тим и последица, квалификују као кривичне пријаве, а у случајевима где их нема већ има само опасности, као пријаве по овом Закону. Ипак, у оба случаја се изричу хитне мере уз аргумент да је Закон *lex specialis* у односу на КЗ.¹⁵ У другим (Неготин) се пријаве које имају последице третирају искључиво као кривична дела, док се хитне мере изричу само у случајевима где нема последица.¹⁶ У трећим (Нови Београд) се није држало нити једног од ових правила. Нпр. у случајевима у којим је дата негативна оцена постојања ризика по Закону подношене су кривичне пријаве за кривично дело насиља у породици по КЗ-у.¹⁷

Услед немогућности да се ове две категорије учинилаца јасно раздвоје, све податке око карактеристика насиља у породици треба узети са резервом. Нпр. ако је неко лице означено само као могући учинилац насиља у породици тада се, по природи ствари, сви подаци око врсте таквог насиља, начина или места где је извршено¹⁸ као и статуса жртве морају узети са резервом. Како је могуће да неко буде жртва *мођуће* насиља? Такво лице би могло да се назове само *мођућом жртвом*. Слично претходном, *мођуће насиље* нема радњу, нема време или место извршења, него евентуално могућу радњу, могуће место или могуће време извршења радње. Услед овог проблема кандидати су у својим радовима на различите начине бележили такве податке па их и овај рад мора узети са резервом.

Сад постаје јасно колико је ово питање сложено. Само на основу анализе праксе Закона који предмет завршних радова одговор на питање какве су карактеристике појаве насиља у породици се не може дати тачан одговор. У његовој примени долази до преклапања са надлежностима других државних органа који се такође баве насиљем у породици, тако да се често дешава да

¹³ Закон не познаје захтев за било којим степеном сумње као примарним логичким судом што води закључку да свако може да буде могући учинилац: Радојица Лазић, Светлана Ненадић, „Јавно тужилаштво пред изазовима Закона о спречавању насиља у породици“, *Реформски процеси и њођлавље 23 (јодину дана њосле) – кривичнојправни асџекџи* (ур. Станко Бејатовић), Златибор-Београд, 2017, 498.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Јагодина, 33.

¹⁶ Андријана Иконић, *Примена Закона о сџречавању насиља у њородици у њпракси ПС Неђоџин*, Нови Сад 2018, 67, (у даљем тексту: Неготин).

¹⁷ Милица Васић, *Примена Закона о сџречавању насиља у њородици у њпракси ПС Нови Беођрад*, Нови Сад 2018, 59, (у даљем тексту: Нови Београд).

¹⁸ Тако у истраживању за Сремску Митровицу: Бранислав Стеванић, *Примена Закона о сџречавању насиља у њородици у њпракси ПУ Сремска Миђровица*, Нови Сад 2018, 33, (у даљем тексту: Сремска Митровица).

се један исти догађај квалификује као насиље у породици према више различитих закона. За давање *још једно* тачног одговора најмање што би требало урадити је да се узму у обзир и ове друге статистике.

1.3. Закључно о методологији рада

И поред свих методолошких препрека са којима се суочава онај ко покуша да пружи одговор на питање феноменолошких одлика насиља у породици које се дају утврдити анализом примене новог Закона у пракси, ови подаци, како ће се показати, ипак имају одређену вредност. Ово стога што се и на малом, неуредном и крајње неуједначеном узорку као што је овај који је искоришћен за израду овог рада, неке од феноменолошких одлика насиља у породици често понављају и изузетно снажно истичу. Оне могу да се означе као, никако коначне и одређене, али као у одређеној мери вероватне, феноменолошке одлике насиља у породици у РС.

2. СТАВОВИ РАДИКАЛНЕ ШКОЛЕ ФЕМИНИСТИЧКЕ КРИМИНОЛОГИЈЕ У ПОЈЕДИНИМ РЕШЕЊИМА ЗАКОНА

Законодавна политика у свакој држави, па тако и у Србији, би требало да буде резултат једне пажљиве, промишљене и одмерене анализе потребе за неким законом, разлога за и против његовог доношења, трошкова за његово спровођење, могућих штетних ефеката и томе слично. У овом случају, по свему судећи, оваква разумна и изнад свега рационална анализа је изостала.

Потрага за изворима овог Закона говори да је он резултат једног дугогодишњег прегнућа НВО радикалног феминистичког усмерења. Такве, као и све друге НВО будући да нису држава, нису заинтересоване да законодавну политику схвате као рационалну делатност, јер за разлику од државе не носе одговорност за резултате исте. Конкретно у питању је био један дуговечан скуп правнополитичких предузећа на којима је, прво на неприродан начин помешана улога домаћих државних органа који имају право и дужност да воде законодавну политику и улога НВО (и страних државних и међународних организација), а затим су НВО постепено преузимале улогу државе у овој процедури. Од државних органа улогу учесника узела је на себе Управа за родну равноправност док су се стране и домаће НВО мењале. Тако је Управа за родну равноправност почела предузеће за доношење овог Закона 2007. године на конференцији под називом „Национална конференција о борби против насиља над женама“.¹⁹ Овај догађај се одиграо у оквиру кампање

¹⁹ Више о овом догађају који се одиграо под покровитељством Савета Европе може се прочитати у акту: „Закључци са Националне конференције о борби против насиља над женама“:

Савета Европе „16 дана активизма против родно заснованог насиља“. Из овог акта сазнајемо да је он само почетак рада на пројекту који треба да се бави насиљем над женама. Управа наставља рад на Закону 2009. године покрећући пројекат под називом „Борба против сексуално и родно заснованог насиља“ овај пут у сарадњи са УНДП-ом. Резултат рада на овом пројекту је тзв. „Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности“ коју је Влада РС усвојила 2009. године.²⁰ Ова стратегија је била основа за другу сличног назива из 2011. године, опет на предлог Управе за родну равноправност. Она се зове „Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима“ (у даљем тексту: Стратегија).²¹ Врло је важна јер је она последњи политички акт који је претходило доношењу Закона. Стратегија потпуно отворено наводи да су је израдили „представници/е, експерти/киње организација цивилног друштва, мрежа организација и институција које се баве заштитом жртава сексуалног и родно заснованог насиља“.²² Из сврхе рада тих НВО види се да су све организације које учествовале у писању акта радикалног феминистичког усмерења.²³

Доношење Закона је само један од циљева Стратегије, што се види из њеног VI Дела, који се састоји од *Сйрайеџких обласџи*. У II *Сйрайеџкој обласџи* која носи назив *Нормативни оквир* предвиђено је доношење овог Закона²⁴ тако да није чудо да је он инспирисан радикалном феминистичком идеологијом и идејама у сфери криминологије.²⁵ Оне су, као и све радикалне или екстремне идеје, једностране и искључиве, не трпе приговоре или коментаре. С друге стране, ова криминологија користи методологију која је страна науци јер истрајава на уношењу личних искустава у научна истра-

https://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/zakljuci%20sa%20nacionalne%20konferencije%20o%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20enama.pdf, 26. фебруар 2017.

²⁰ Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности жена, *Службени гласник РС*, бр. 15/2009.

²¹ Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима – Стратегија, *Службени гласник РС*, бр. 27/2011.

²² Стратегија, VII.

²³ Из Стратегије сазнајемо ко је у питању: Мрежа Жене против насиља, Лабрис, Инцест траума центар, Центар за промоцију здравља жена, Оаза сигурности, Удружење ромкиња Освит и друге: Стратегија, 3.

²⁴ Као други циљ у овом делу Стратегије предвиђено је: „измена и увођење нових решења којима се омогућава делотворно поступање и сарадња надлежних органа и служби и обезбеђује делотворна заштита жртава насиља.“. Савим је јасно да су ова *друга решења* уствари Закон о спречавању насиља у породици: Стратегија, 43.

²⁵ Dutton и Nicholls ове идеје називају „радикална феминистичка парадигма“: Donald G. Dutton, Tonia L. Nicholls, „The Gender Paradigm In Domestic Violence: Research and Theory“, *Aggression and Violent Behaviour*, 6/2005, 683.

живање.²⁶ Као таква ова субјективна методологија је страна класичној научној методологији која инсистира на објективности и непристрасности истраживача који мора да се дистанцира од објекта научне анализе.

Према овим идејама насиље у породици је проблем људских права²⁷ (а не односа између чланова породице) и састоји се од искључиво од насиља мушкараца над женама (насиља жена над мушкарцима нема) који, према овим ставовима, имају неку митску потребу да сексуалност жена са којима живе држе под надзором²⁸ (жене немају ову потребу према животима мушкараца који живе с њима).²⁹ Иначе, ово насиље је увек сексуалне природе,³⁰ односно састоји се од силовања, који је опет последица неког митског „патријархата над женама“ без чијег окончања нема ни окончања тог сексуалног насиља.³¹ Дobar сиже ове повезаности насиља над женама и сексуалности у радикалним феминистичким ставовима даје један од лидера покрета радикалног феминизма Ellen Willis:

„...силовање и други облици мушке агресивности јесу оружје за спровођење мушке надмоћи – за кажњавање женског понашања или просио подсећање које је ђазда... ...феминизам имплицитно изједначава хетеросексуалност са силовањем... ...Са ове тачке гледишта сексуално насиље је есенција и сврха мушке надмоћи, парадигматична мушка вредност и стога феминистичка главна брига.“³²

Где се у Закону могу видети решења која су инспирисана овим идејама? Као доказ да је Закон проблему насиља у породици приступио са становишта проблематике људских права а не проблема очувања породице, треба истаћи да је цео Закон, иако називом посвећен породици, уствари посвећен *жртва*. Овај појам је окосница Закона. *Жртва* је субјект који ужива заштиту, појма

²⁶ „Радикални феминизам је увео методолошку стратегију која је у директном сукобу са научним методом. Да би се увидело женско постојање, које је невидљиво објективном научном методу, феминисткиња мора намерно и храбро интегрисати своје сопствено искуство угњетености и дискриминације у истраживачки процес“: S. Simpson, 609.

²⁷ Russel Dobash, Emerson Dobash, „Woman’s Violence to Man in Intimate Relationship: Working on a Puzzle“, *British Journal of Criminology*, 3/2004, 325.

²⁸ Порекло патријархата и субординације жена у њему се од стране радикалних феминиста види у мушкој агресивности и контроли женске сексуалности. Мушка надмоћ, а не класа, је извор женске подређености: S. Simpson, 607.

²⁹ *Ibid.*, 326-328.

³⁰ Аргументација радикалних феминиста је изнела сексуалност у средиште аналитичке пажње. Секс, а не род, је кључна аналитичка категорија: S. Simpson, 608.

³¹ Susan Schechter, *Woman and Male Violence: The Vision and Struggles of the battered Women’s Movement*, Cambridge, 1982, 37.

³² Радикални феминизам је створио „...неовикторијанску карикатуру мушке сексуалне природе и генерализовали је у све патријархалне односе“: Ellen Willis, „Radical Feminism and Feminist Radicalism“, *Social Text*, 9-10/1984, 113-114.

породице у номинативу³³ у Закону нема нигде. Прво место где се то види јесу уводне одредбе о сврси Закона где се говори о *жрџџви насиља у њородици*, што се наставља у наредна 3 поглавља Закона. Осим *жрџџве насиља у њородици*, ту су и *жрџџве кривичних дела одређених овим Законом*. Када се погледа списак тих других кривичних дела види се та, горе наведена, опседнутост радикалног феминистичког покрета насилном сексуалношћу: у питању се скоро све дела (11 од 12!) из главе XVIII КЗ-а под називом *Дела њорџџив њолне слободе*. Закон полази од класичне претпоставке радикалне феминистичке криминологије да су насиље у породици и силовање нераскидиво повезани.³⁴

Још један од доказа да је ова идеологија инспирисала решења Закона је садржај појма *жрџџве* као субјекта који ужива заштиту Закона: У ставу 3. члана 3. Закона она није означена као *члан њородице*, како је то у одредбама КЗ-а и ПЗ-а које уређују насиље у породици. У овом Закону појам *жрџџве* се исцрпљује појмом *лице*, скоро као да су синоними. Такође, Закон уопште не познаје ни појам *дејџџџа*, иако би он по здравој логици морао да буде присутан јер су деца, будући да су спрам свог узраста и зрелости најрањивија, највеће жртве насиља у породици.

Даљи докази за тврдњу да је радикална феминистичка криминологија инспирисала Закон се могу наћи у природи самих санкција које се изричу за насиље у породици, тзв. хитним мерама.³⁵ Једна се зове *њривремено удаљење учиниоца из сџџана* а друга *њривремена забрана учиниоцу да конџџакџџира жрџџву и њрилази јој*. Када се погледа њихова садржина и упореди са садржином мера из ПЗ, а које се предузимају за поправљање лошег стања у браку у случају развода,³⁶ види се огромна разлика. За разлику од ПЗ који покушава да поправи односе у браку посредовањем у комуникацијом између брачних другова, а то значи мирењем или нагодбом, Закон као сва решења за насиље у породици нуди искључиво и само раздвајање чланова породице. Као да су сви лекови за насиљем захваћен породични или емотивни однос људи раздвајање истих.

Радикални феминисти створили једну врсту карикатуре мушке сексуалне природе и генерализовали је у све патријархалне односе који постоје у друштву, најпре у породицу. Ту искривљењу и искарикирану слику односа у породици успели су да пренесу у решења Закона о спречавању насиља у

³³ То је једини падеж српског језика за означавање субјекта у реченици. Све што у реченици није у номинативу није ни субјект.

³⁴ Силовање није сексуални деликт него деликт мушке моћи, контроле и доминације: S. Simpson, 611.

³⁵ Закон, чл. 17.

³⁶ У питању су поступци мирења и нагодбе, који су предвиђени управо за бракове који су у поступку развода. Сврха мирења је да се „...поремећени однос супружника реши без конфликта и без развода брака“, а нагодбе „...да се поремећени однос супружника реши без конфликта након поништења или развода брака“: *Мирење*, Чл. 234., ПЗ; *Нагодба*, чл. 241. став 1., ПЗ.

породици у српско законодавство. Последице ове накарadne законодавне политике у правној пракси јесу предмет следећег дела рада.

3. АНАЛИЗА ПОДАТАКА

3.1. Обим појаве насиља у породици

Из више разлога стопа ове врсте криминалитета се не може извести на класичан начин, а то значи тако што ће се довести у релацију са осталим врстама криминалитета. На првом месту питање је да ли је она уопште врста криминалитета будући да је уређена посебним тј. специјалним законом. Ако су већ основне категорије које овај закон користи назване квазикривичним категоријама, онда би се и ова врста социјалнопатолошке појаве могла назвати квазикриминалитетом. С друге стране 9 организационих јединица МУП-а које су обрађене у радовима који су послужили као основан за ову анализу немају надлежност на једнаким територијама нити покривају сличан број становника. Зато ће број случајева насиља у породици ће бити доведен у релацију са бројем становника на територији на којој има надлежност одређена организациона јединица како би се добили релативни показатељи. Тако изведени релативни показатељи ће бити упоређени.

Орг. јединица МУП	Број становника	Број пријава	Лажне пријаве		Стварне пријаве		
			бр.	%	бр.	%	на 1000 становника
Ариље	7.000	59	11	18.7%	48	81,3%	5.8
Вождовац	158.000	507	0	0%	507	100%	3.3
Врање	55.000	480	158	33%	322	67%	8.7
Земун	157.000	468	0	0%	468	100%	3
Јагодина	37.000	2193	823	37.5%	1370	62,5%	37
Неготин	17.000	312	125	40%	187	60%	11
Нови Београд	214.000	163	0	0%	163	100%	0.8
Ср. Мишковица	39.000	872	400	45.8%	472	54,2%	12.1
Чачак	73.000	255	74	29%	181	71%	2.5

Табела 1: Стопа насиља у породици на 1000 становника

Сасвим је јасно да је стопа изузетно неуједначена и нестабилна. Једино запажање које би се могло извести из датих података јесте да веће средине, нпр. општине у саставу Београда (Вождовац, Земун и Нови Београд) имају нижу

стопу насиља у породици у односу на мање средине. Вероватно да између ових показатеља нема корелације него је оно случајно и зависи од спремности и решености радника организационе јединице МУП-а да решавају пријављене случајеве Законом. У пракси није ретка ситуација да се мање опасни случајеви насиља у породици решавају путем примене једног од овлашћења из Закона о полицији које се зове „упозорење“³⁷ и да због тога у многим случајевима који се процене као лакши нема примене Закона.³⁸ Број лажних пријава такође заслужује коментар. Чини се да је он, не само релативно велик³⁹ него да се повећао у односу на време пре примене Закона.⁴⁰ То није случајно. Могућности хитних мера из новог Закона су одговарајуће дејствима идеалног развода: хитном мером удаљења из стана добија се имовина, хитном мером забраном комуникације и приласка добијају се деца. За разлику од бракоразводне парнице која траје годинама поступак изрицања хитних мера по овом Закону траје 8 часова. Речју, ефекат успешно вођење бракоразводне парнице добија се након само једног позива телефоном. Овакав Закон је више него погодан за злоупотребе⁴¹ које могу нанети некад ненадокнадиву штету пријављеном.⁴² Из овога следи да је отворено питање колико је стварно оправданих пријава за насиље. Ово питање нарочито добија на значају када се узме у обзир да је један део позитивних процена ризика дат у страху полицијских службеника од дисциплинских пријава од грешке у процени.⁴³ Код позитивне процене ризика не може да буде грешке. Иначе, као разлози за лажне пријављивање наводе се: несугласице око имовине, око брачних обавеза и дужности, освета напуштеног партнера, љубомора итд.⁴⁴

3.2. Учиницац насиља у породици и одабрани лични фактори насилног криминалитета

Вредна су запажања мишљења о разлозима због којих постоји несразмера мушкараца и жена у истраживањима. Тако се поред класичне примедбе о наводно мушкој насилној природи указује и на „злоупотребе и манипулације жена којима је на основу медија и пренаглашености заштите права жена,

³⁷ Чл. 72, Закон о полицији.

³⁸ Јагодина, 29.

³⁹ Сремска Митровица, 29.

⁴⁰ Марко Вуловић, *Примена Закона о сјречавању насиља у њородици у њпракси ПС Ариље*, Нови Сад 2018, 78, (у даљем тексту: Ариље).

⁴¹ Ђорђе Зекавица, *Примена Закона о сјречавању насиља у њородици у њпракси ПУ Чачак*, Нови Сад 2018, стр. 34, (у даљем тексту: Чачак).

⁴² Иван Милић, „Ненадокнадива штета неоправданог вођења кривичног поступка“, *Реформски ѡроцеси и ѡољавање 23 (ѡдину дана ѡсле) – кривичноѡравни асјекѡи* (ур. Станко Бејатовић), 2017, 12-623.

⁴³ Чачак, 64.

⁴⁴ Сремска Митровица, 29.

искривљена реална слика једне функционалне породице.⁴⁵ Такође, треба указати да је велики број лажних пријава уствари подигнут против мушкараца од стране жена. „Оне на основу поднетих пријава покушавају себе да представе као жртву и остваре неке друге циљеве.“⁴⁶ Такође се као могући разлог спекулише и о одређеној врста несклоности код мушкараца васпитаних у нашој култури да пријављују ову врсту насиља, нарочито када су извршиоци жене.⁴⁷ У очима других мушкараца такви изгледају као слабићи.

	<i>незайосленост</i>	<i>алкохолисаност</i>	<i>повраћ</i>
<i>Ариље</i>	29		25
<i>Вождовац</i>	42	14	19
<i>Врање</i>			12
<i>Земун</i>		10.9	9
<i>Јајодина</i>		38.6	20.4
<i>Непоштин</i>		10	24
<i>Нови Београд</i>		21.5	
<i>Ср. Митровица</i>			
<i>Чачак</i>		51	

Табела 3: Заступљеност класичних криминогених чинилаца
насилног криминалитета у процентима (%)

	<i>мушки</i>	<i>женски</i>
<i>Ариље</i>	75	25
<i>Вождовац</i>	93	7
<i>Врање</i>	80	20
<i>Земун</i>	87	13
<i>Јајодина</i>	87	13
<i>Непоштин</i>	65	35
<i>Нови Београд</i>	90	10
<i>Ср. Митровица</i>	95	5
<i>Чачак</i>	87	13

Табела 2: Пол учинилаца насиља у % (закружено на цео процентни поен)

⁴⁵ *Ibid*, 44.

⁴⁶ *Ibid*.

⁴⁷ Сремска Митровица, 24.

Вредна су запажања мишљења о разлозима због којих постоји несразмера мушкараца и жена у истраживањима. Тако се поред класичне примедбе о наводно мушкој насилној природи указује и на „злоупотребе и манипулације жена којима је на основу медија и пренаглашености заштите права жена, искривљена реална слика једне функционалне породице.“⁴⁸ Такође, треба указати да је велики број лажних пријава уствари подигнут против мушкараца од стране жена. „Оне на основу поднетих пријава покушавају себе да представе као жртву и остваре неке друге циљеве.“⁴⁹ Такође се као могући разлог спекулише и о одређеној врста несклоности код мушкараца васпитаних у нашој култури да пријављују ову врсту насиља, нарочито када су извршиоци жене.⁵⁰ У очима других, било жена било мушкараца, такви такође изгледају као слабији.

Незапосленост или алкохолисаност би спадали у оно што је у науци описано као *културни чиниоци* насилног криминалитета.⁵¹ Иако нису вођени у свим организационим јединицама МУП-а и овако штури подаци показују да је алкохол релативно присутан код извршилаца насиља у породици, што противречи неким мишљењима у науци да је алкохолизам код насиља у породици „мит“.⁵² Нарочито би било важно у будућим радовима на ову тему детаљно утврдити да ли има поврата и нарочито да ли поврат који се бележи у истраживањима специјалан или не. Тако би се могло одговорно полемисати са, у науци често расправљаним, ставовима о биолошким или психолошким склоностима ка насилном понашању појединаца. Нажалост ова полемика је добила идеолошки предзнак захваљујући ставовима екстремне феминистичке криминологије према којој је извор свег насиља мушкараца над женама мушка агресивност и покушај да се сексуалност жена стави под контролу. Будући да је сексуалност жена у правом плану насиља мушкараца над женама, код носилаца ових ставова сви „лични“ фактори криминалитета се одбацују и проглашавају за „политичке“.⁵³ Према реченим ставовима једини чинилац насиља у породици је патријархално уређење друштва.⁵⁴ Са таквим идео-

⁴⁸ *Ibid*, 44.

⁴⁹ *Ibid*.

⁵⁰ Сремска Митровица, 24.

⁵¹ „...независно од биолошких и психичких чинилаца манифестације насилничког понашања условљене су пре свега културним чиниоцима... У том колоплету налази се политичка и социјална клима.“ Ђ. Игњатовић, 112.

⁵² Тако нпр. de Vasto назива алкохол, стрес и наркоманију као изазиваче насиља у породици “митовима”: Gwen De Vasto, „Victims of Domestic Violence”, *Victimology – A Study of Crime Victims and Their Roles* (eds. J. Sgarzi & J. McDevitt), 2003, нав. према: Ђ. Игњатовић, 114.

⁵³ K. Barry, *Female Sexual Slavery*, New York, 1979, нав. према: Ђ. Игњатовић, 87.

⁵⁴ „Неједнаки односи моћи између мушкараца и жене обликовани су и уграђени у друштвене институције као што су породица, правни систем, религиозни систем и уверења и

лошким ставовима су неспојиви биолошка или психолошка склоност за насиљем, алкохол или стрес као појединачни фактори насиља у породици. Такође, развејавање ових „митова“ би могло да има последицу на „статус и финансирање агенција које штите жене жртве кривичних дела и обезбеђују им подршку“.⁵⁵

3.3. Врста и структура односа у којем се дешава насиље у породици

Раздвајање врсте односа у којем се дешава насиље је врло важно. Оно има способност да наруши класични наратив радикалне феминистичке криминологије која у насиљу у породици види само сексуално насиље мушкараца над женама. Тако се у просеку целокупног истраживања показује да се 57% насиља десило у емотивним односима, а 43% у родбинским. Скоро правилна равнотежа између ове две врсте односа у којима се дешава насиље у потпуности разбија речену представу екстремне феминистичке криминологије која је дала главни тон законодавном решењу.

	<i>емотивни</i>	<i>сроднички</i>
<i>Ариље</i>	69	31
<i>Вождовац</i>	51	49
<i>Врање</i>	41	59
<i>Земун</i>	70	30
<i>Јајодина</i>	48	52
<i>Неђошин</i>	54	46
<i>Нови Београд</i>	66	34
<i>Ср. Митровица</i>	53	47
<i>Чачак</i>	62	38

Табела 4: Врста односа у којем се појављује насиље у %

Треба озбиљно размотрити мишљења да је блага превага партнерских односно емотивних односа у истраживањима последица чињенице да је од-

та патријархалност друштва је основа мушког насиља над женама.“: Овај као и два напредна навода преузети су наведеног Приручника у издању Министарства просвете и УНИЦЕФ-а из 2015. године. Он је постао званичан материјал за обуку запослених у васпитно-образовним установама, али и родитеља и ђака у „јачању њихових капацитета заштите жртава родно заснованог насиља“. Смиљана Грујић, *Приручник за истраживање родно заснованог насиља*, Београд 2015, 5-6, 9.

⁵⁵ Ђ. Игњатовић, 115.

редба члана 3. Закона која даје дефиницију члановима породице дата прешироко.⁵⁶ Она је ставила нагласак на разновразним врстама односа између лица које повезују или су повезивале емоције да је просто немогуће да се то не одслика на захват полицијске интервенције на основу овлашћења која има по овом Закону. Сасвим је вероватан закључак да би уравнотежена дефиниција члана породице у овом Закону дала слику насиља у породици која би се значајно приближила просечној полној структури становништва. У сваком случају класична предрасуда о насиљу у породици као врсти насиља у којем мужеви туку жене, а која је последица медијског сензационализма⁵⁷ који доминира у извештавању о овој појави, је истраживањем дефинитивно оповргнута.

Табела 5: Врста емотивног односа у којем се појављује насиље у %

	<i>брачни однос</i>		<i>ванбрачни однос</i>		<i>обична веза</i>	
	<i>садашњи</i>	<i>бивши</i>	<i>садашњи</i>	<i>бивши</i>	<i>садашњи</i>	<i>бивши</i>
<i>Ариље</i>	67	18	15	0	0	0
<i>Вождовац</i>	39	43	11	0	7	0
<i>Врање</i>	66	14	20	0	0	0
<i>Земун</i>	39	10	19	0	2	0
<i>Јајодина</i>	48	0	22	0	30	0
<i>Неготин</i>	36	35	29	0	0	0
<i>Нови Београд</i>	49	12	18	9	5	7
<i>Ср. Митровица</i>						
<i>Чачак</i>	56	23	12	0	14	2

Табела 5: Врста емотивног односа у којем се појављује насиље у %

У структури емотивних односа надмоћан је редован брак, а затим ванбрачни однос. Обичне везе су слабије заступљене. Из овога би се могао извући закључак да проста незадовољена или неузвраћена емоција ни изблиза није главни узрок насиља у емотивним везама. Управо супротно, насиље доминира управо у оној вези која је трајног карактера, а то значи у браку. У њега човек више инвестира, како духовно тако и материјално, него у обичну везу. У њему се рађају деца. Зато су у њему разочарања већа, па и насиље. Такође се из података види снажна превага садашњих емотивних односа, у односу на бивше. Нпр. у 51% случајева насиље се дешава у браку, а само у 20% у бившем браку.

⁵⁶ Неготин, 49.

⁵⁷ Чачак, 43.

Превага је још израженија када су у питању ванбрачне везе или обичне везе, где су садашње заступљене у 19% односно 8% свих случајева у односу на само 1% бивших ванбрачних или обичних веза. Ови подаци говоре потпуно супротно од наратива екстремног феминизма који намеће идеје неког наводног прогањања жена од стране мушкараца жељних неке наводне контроле њихове сексуалности. Када би било тако онда не би било разлике између заступљености различитих врста веза у истраживању. Међутим разлике не само да има, него је јасно наглашена. Она долази отуда што људи у трајније врсте односа више „инвестирају“. Најважније од тога јесте „инвестиција“ у потомство. Верујемо да је управо брига за будућност потомства разлог за највећу стопу насиља у садашњих или бившим браковима. Да није тако онда би и обичне везе (у којима у правилу нема потомства) биле једнако заступљене у истраживању.

	<i>међугенерацјско</i>	<i>генерацјско</i>
<i>Ариље</i>	80	20
<i>Вождовац</i>		
<i>Врање</i>	88	12
<i>Земун</i>		
<i>Јајодина</i>		
<i>Нејоштин</i>	89	11
<i>Нови Београд</i>		
<i>Ср. Мийровица</i>		
<i>Чачак</i>	86	14

Табела 6: Генерацјска структура родбинског односа
у којем се појављује насиље у процентима (%)

Када је у питању насиље међу сродницима врло је важно поделити га на оно између различитих генерацја и оно између истих, да би се проверила теза најозбиљнијих истраживања насиља у Европи.⁵⁸ Према њима генерацјски јаз се узима за основни узрок свег насиља у друштву. Истраживања то потврђују. Насиље између генерацја је убедљиво надмоћно у односу на оно унутар исте генерацје.

Чак и да добар део становништва РС не живи у сеоским срединама, где је то сасвим природно, није изненађење да више генерацја унутар једне породице живи заједно. У урбаним срединама разлог за то је немаштина услед

⁵⁸ Р. Мишамблед, 5-8.

које млади немају средстава да се осамостале.⁵⁹ У тако великим породицама које се састоје од више генерација сукоби мишљења су неизбежни.⁶⁰

	<i>старији (насилник) млађа (жртва)</i>	<i>млађи (насилник) старија (жртва)</i>
Ариље	25	75
Вождовац	46	54
Врање	46	54
Земун		
Јагодина		
Неготин		
Нови Београд	35	65
Ср. Мишковица		
Чачак	36	64

Табела 7: Однос насилника и жртве у насиљу између генерација у процентима (%)

Показатељ генерацијског односа приликом извршења насиља говори да родитељи у просеку свих истраживања имају скоро дупло већу задршку (37.6%) када треба да дигну руку на децу него обрнуто (62.4%). Изгледа да родитељи више воле децу него деца њих, иако се у неким истраживањима среће мишљење да су разлози и економске природе. Према њима остарели родитељи трпе дечије батине зато што их ова издржавају.⁶¹ Биће ипак да је родитељска љубав та која уздржава просечног човека васпитаног у нашој култури када треба да пријави сопствену децу за насиље.⁶² Један од окидача за насиље је и родитељско пребацивање неуспешној деци.⁶³

3.4. „Казнена политика“ полиције и правосуђа за насиље у породици (хитне мере)

Процена ризика насиља требала би да се налази на почетку истраживања, одмах после табеле за бројем пријава насиља, јер се по логици ствари

⁵⁹ Чачак, 45.

⁶⁰ Неготин, 63.

⁶¹ Према њима деца су нервозна зато што издржавају остареле родитеље: Вождовац, 55. Не чини се убедљив овај аргумент, нарочито у урбаним срединама где је однос издржавања управо обрнут. Пре ће бити да остарели родитељи трпе децу коју издржавају. Ово долази отуда што они јесу одавно зарадили своје пензије и давно су отплатили своје дугове, што њихови потомци још нису јер често немају ни посао.

⁶² Чачак, 54.

⁶³ *Ibid.*

налази на почетку полицијског рада по пријавама за насиље по овом Закону. Ипак, услед методолошких и практичних проблема у примени Закона (нпр. нејасноћа где сврстати лажне пријаве) о којима је већ писано то није случај.

	<i>има ризика</i>		<i>нема ризика</i>	
	<i>бр.</i>	<i>%</i>	<i>бр.</i>	<i>%</i>
<i>Ариље</i>	46	96%	2	4%
<i>Вождовац</i>	157	31%	350	69%
<i>Врање</i>	322	67%	158	33%
<i>Земун</i>	202	43%	268	67%
<i>Јајодина</i>	1370	100%	0	0%
<i>Неготиин</i>	144	77%	43	23%
<i>Нови Београд</i>	63	38.6%	100	61.4%
<i>Ср. Мийровица</i>	472	54.2%	400	45.8%
<i>Чачак</i>	181	71%	74	29%

Табела 8: Полицијска процена ризика у апсолутном броју и у процентима (%)

Очекивало би се да је стопа позитивних процена ризика изузетно велика због страха полицијских службеника од последица погрешне процене⁶⁴. Проглашавајући полицију за безгрешну министар очекује превише од ње. Ни у најбољим условима полиција није безгрешна, нити делује и ради без грешке, а камоли да на основу једног кратког разговора потпуно поуздано претпостави будуће понашање појединца. Свестан све слабости положаја у који га ставља Закон, с једне стране немогућности да процени будуће насилничко понашање, а с друге стране могуће казне ако погреша у процени, очекивало би се да сваки полицијски службеник позитивно процењује постојање ризика и одређује хитне мере, без обзира да ли је био у стању да правилно процени њихову потребу или не. Ипак, то се није десило. Ризик је позитивно процењен у просеку целе анализе у мало мање од 2/3 случајева (64%). У истраживању рађеном у ПУ Неготин код већине позитивних процена ризика (чак 130 од 144) нису ни изрицане хитне мере него су оне само прослеђиване полицији у виду кривичних пријава.

⁶⁴ „Стефановић: Треба нам нулта толеранција насиља, полиција нема права на грешку“, *Новосћи*, 24. новембар 2017, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:697612-Stefanovic-Treba-nam-nulta-tolerancija-nasilja-policija-nema-prava-na-gresku>, 9. јун 2018.

	Број лица	Укупан број мера	Удаљење из стана		Забрана комуникације и приласка		обе мере
			бр.	%	бр.	%	бр.
<i>Ариље</i>	46	46	8	17%	38	83%	0
<i>Вождовац</i>	157	229	95	41%	134	59%	95
<i>Врање</i>	322	322	129	40%	193	60%	0
<i>Земун</i>	202	224	84	38%	140	62%	84
<i>Јајодина</i>	1370	1858	488	26%	1370	74%	488
<i>Непоштин</i>	43	66	23	35%	43	65%	23
<i>Нови Београд</i>	14	26	12	46%	14	54%	12
<i>Ср. Мийровица</i>	472	762	290	38%	472	62%	0
<i>Чачак</i>	181	279	98	35%	181	65%	98

Табела 9: Структура изречених хитних мера у апсолутном броју и у процентима (%)

Када је у питању однос једне и друге хитне мере, примети се да постоји превага хитне мере забране комуникације и приласка жртви. Ово је последица чињеница да је Закон дао прешироку одредбу члана породице, такву да се у њој налазе и лица која не само да стварно не живе у породици него никад нису била под истим кровом. У таквим случајевима изриче се само мера забране комуникације и приласка, јер нема заједничког домаћинства из којег треба удаљити учиниоца.⁶⁵ С друге стране то је блажа хитна мера па се лакше изриче. Управо захваљујући овоме у случајевима када су изрицане обе мере, увек је уз удаљење из стана, као теже хитне мере, изрицана и забрана приласка и комуникације као лакша. Вероватно се полазило од претпоставке да тежа мера конзумира лакшу. Ово није случај у свим истраживањима. Ово је још један доказ да је догма радикалне феминистичке криминологије обликовала закон. У српској култури, наиме, под појмом породица подразумева се само онај однос у којем људи деле “сто, постељу и кров“, док се феминистичка криминологија упиње да ту смести све односе између мушкараца и жена, садашње или прошле, оптерећена потребом о којој смо писали на почетку анализе: да на све начине докаже да је насиље у породици узроковано наводном мушком жељом за контролом сексуалности жена. Да је тако онда би вероватно и број различитих врста мушко-женских односа у истраживању био изједначен, а у свима њима би партнери живели заједно, па би се и мера удаљења из стана појављивала у близу 100% случајева у анализи.

⁶⁵ Сремска Митровица, 43.

Ипак, она се појављује у само 35% случајева, који су, вероватно, управо они случајеви где се насиље заиста могло назвати насилјем у породици.

Број продужених хитних мера говори да је страх, који био очекиван код полицајаца који треба да врше процене ризика (на крају се испоставило да та претпоставка није тачна) био присутан код тужилаца, који накнадно вреднујући полицијску процену ризика предлажу продужење хитних мера, и судија који о тим предлозима одлучују.⁶⁶ Да страха нема нема врло вероватно да укупан проценат продужених мера не био овако велик (89%). Иако код кандидата има мишљења да је разлог за ову појаву поклапање мерила које користе судови и тужилаштва када одлучују о продужењу мера са онима које користи полиција у процени изрицања мера⁶⁷ чини се да је то погрешно. Наиме убедљивији су аргументи који кажу да је „Очигледно да ће у пракси свака процена бити вреднована позитивно од стране јавног тужиоца јер не постоје правни ни логички механизми којим тужилац може да проверава исправност процене...“.⁶⁸ Слично вреди за судове. Очекивање законодавца да ће доношење одлука о санкцији (хитна мера) на основу података које неко други прикупи (полиција), а нарочито без непосредног саслушања окривљеног (могућег учиниоца) или сведока (жртава) бити реално, одмерено и сврсисходно је заиста самообмањивање.

	<i>Број мера</i>	<i>продужено</i>		<i>прва мера</i>		<i>друга мера</i>	
		<i>бр.</i>	<i>%</i>	<i>бр.</i>	<i>%</i>	<i>бр.</i>	<i>%</i>
<i>Ариље</i>	46	41	89%	8	100%	31	79%
<i>Вождовац</i>	229	228	99.5%	95	100%	133	99%
<i>Врање</i>	322	165	51%	61	47%	104	54%
<i>Земун</i>	244	116	47.5%	45	59.5%	71	50.5%
<i>Јајодина</i>	1858	1223	66%				
<i>Негошин</i>	26	26	100%	12	100%	14	100%
<i>Нови Београд</i>	66	50	76%	17	74%	33	77%
<i>Ср. Митровица</i>	762	762	100%	290	100%	472	100%
<i>Чачак</i>	279	279	100%	98	100%	181	100%

Табела 10: Судска процена ризика у апсолутном броју и у % (продужење хитних мера)

⁶⁶ Чачак, 74.

⁶⁷ Сремска Митровица, 45.

⁶⁸ Р. Лазић, С. Ненадић, 497.

Када су у питању прекршене мере, кандидати мисле да су релативно ефикасне и да је страх од потенцијалног затвора као последице кршења мере довољног генералнопревентивног дејства.⁶⁹ Ове затворске казне се скоро увек изричу близу свог посебног максимума зато што се лица која прекрше хитне мере аутоматски сматрају повратницима.⁷⁰ Без обзира да ли је то разлог, или је разлог тај што су хитне мере непотребне јер се изричу и људима који нису ништа урадили (могући учинилац) остаје чињеница да је прекршено веома мало хитних мера. Обим прекршених хитних мера се креће око ниског једноцифреног броја.

	<i>Број мера</i>	<i>прекршене мере изречене од стране полиције</i>		<i>прекршене мере изречене од стране суда</i>	
		<i>бр.</i>	<i>%</i>	<i>бр.</i>	<i>%</i>
<i>Ариље</i>	46			11	24%
<i>Вождовац</i>	229			12	7.7%
<i>Врање</i>	322			12	4%
<i>Земун</i>	244			14	6%
<i>Јагодина</i>	1858			37	2%
<i>Нејошин</i>	26	0	0%	0	0%
<i>Нови Београд</i>	66	1	1.5%	3	6%
<i>Ср. Мишровица</i>	762	3	0.3%	7	0.9%
<i>Чачак</i>	279				

Табела 11: Прекршене хитне мере у апсолутном броју и у процентима (%)

ЗАКЉУЧАК

Поред свих методолошких проблема са којим се суочава рад који покушава да сведе пресек стања у сфери примене овог Закона ипак се могу извући закључци који се могу назвати делимично поузданим у вези са стањем насиља у породици као социјалнопатолошке појаве.

Почетна претпоставка која је требало да буде проверена јесте да ли се класична догма радикалне феминистичке криминологије може потврдити анализом примене Закона. Претпоставка није потврђена. Она, наиме, у насиљу у породици види последицу неке наводне мушке потребе да надзиру

⁶⁹ Јагодина, 39.

⁷⁰ Исто, 41.

сексуалност својих партнерки, што анализа пресека стања у истраживањима није показала, а морала би да јесте тако јер је Закон изграђен управо на овој, како сада се показује, погрешној представи о породичном насиљу.

Најважнији показатељ који говори у прилог овог закључка јесу подела свих врста насиља у породици према врсти односа у којем се насиље дешава на емотивне и родбинске. Када се изврши оваква подела свих случајева насиља у породици види се скоро подједнака заступљеност оба односа (57% : 43%) док би потврда овог погрешног става захтевала јасну превагу емотивног. Следећи најважнији је даља подела свих врста емотивних односа у којима се дешава насиље на: 1) брачни однос; 2) ванбрачни и 3) обичне партнерске везе. Ове односе је такође потребно поделити на постојеће и бивше. Из анализе се види да је она врста односа која је трајнија више заступљена у истраживању. Када би наведене погрешне тезе радикалне феминистичке криминологије биле тачне онда не би требало да буде разлике између њих, јер у сваком од њих постоји секс као садржај и наводна потреба мушкараца да надзиру сексуалност жена. У стварности се насиље више дешава у оним врстама односа у који партнери улажу више духовне и материјалне енергије и прогресивно опада према онима у које се улажу мање такве енергије. Највише енергије се улаже у оне врсте односа у којима се рађају деца и гради заједничко имање. То значи да што је неки емотивни однос трајнији, темељнији и партнери га озбиљније схватају, то је већа шанса за насиља у њему. Разлог за ово је тај да се људи боје да изгубе своју „целоживотну инвестицију“ – децу и имање. У нетрајним, површним и привременим врстама односа нема тежње нити ка једном нити ка другом, па нема ни фрустрације или беса који води насиљу.

Анализа показује превагу мере забране комуникације и приласка жртви у односу на удаљење из стана (65% : 35%). Ово је последица чињеница да је Закон дао прешироку одредбу члана породице, такву да се у њој налазе и лица која не само да стварно не живе у породици (нпр. бивши партнери) него никад нису била под истим кровом (обична веза). У таквим случајевима изриче се само мера забране комуникације и приласка, јер нема заједничког домаћинства из којег треба удаљити учиниоца. Ова нелогичност је још једна последица чињеница да је учење радикалне феминистичке криминологије удахнуло живот основним решењима Закона. Тако се у појам породице на силу сврстало оно што у српској култури и здравом народном схватању никад није звало породицом: односи мушкараца и жена који немају, нити су имали, поделу стола, постеље и крова.

Као додатни аргументи које анализа нуди у прилог закључка овог рада могу се навести и проценат случајева насиља које су извршили незапослени насилници, или они приликом којих је насилник био алкохолисан или се налазио у поврату. Са већ поменутих догмама радикалне феминистичке

криминологије су неспојиви алкохол или стрес због губитка посла као појединачни фактори сваког насилног криминалитета па тако и насиља у породици. Истовремено, поврат би морао да буде скоро обавезно присутан. Међутим врло висок број незапослених насилника (35%), три пута већи од просечне стопе незапослености у Србији (12%⁷¹) говори у прилог тога да би стрес и фрустрација због губитка посла могао да буде окидач за насиље пре него нека наводна потреба за контролом сексуалности партнерки. С друге стране релативно мали проценат повратника (18%) је потпуно неспојив са наведеним догмама. Када би оне биле тачне онда би поврат морао да буде далеко присутнији, скоро правило, јер се ова врста насиља у тим догмама приписује некаквог митској склоности мушкараца ка насиљу уграђеној у темеље брака и породице као институција патријархалног друштва.

Будући да су ови закључци делимично основани на подацима, а делимично на претпоставкама које су релативно проверљиве, у будућим истраживањима на ову тему истраживачи би могли поред постојећих да провере и нове податке. Тако би, између осталог, било корисно да се утврде следеће претпоставке које природно произилазе из претходних закључака. Најважније су да ли између насилника и жртве има потомства и да ли има заједничког имања и које је оно вредности у односу на примања партнера и наслеђену имовину. Такође би било сврсисходно проверити у колико случајева женског насиља нема заједнице живљења или која је тамна бројка насиља над мушкарцима.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Милица Васић, *Примена Закона о сиречавању насиља у породици у пракси ПС Нови Београд*, Нови Сад 2018.
- Марко Вуловић, *Примена Закона о сиречавању насиља у породици у пракси ПС Ариље*, Нови Сад 2018.
- Donald G. Dutton, Tonia L. Nicholls, „The Gender Paradigm In Domestic Violence: Research and Theory“, *Aggression and Violent Behaviour*, 6/2005.
- Russel Dobash, Emerson Dobash, „Woman’s Violence to Man in Intimate Relationship: Working on a Puzzle“, *British Journal of Criminology*, 3/2004.
- Смиљана Грујић, *Приручник за превенцију родно заснованог насиља*, Београд 2015.
- Ђорђе Зекавица, *Примена Закона о сиречавању насиља у породици у пракси ПУ Чачак*, Нови Сад 2018.
- Андријана Иконић, *Примена Закона о сиречавању насиља у породици у пракси ПС Неђојин*, Нови Сад 2018.

⁷¹ Републички завод за статистику, „Кретање на тржишту рада у првом кварталу 2019“, 31 мај 2019, <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20190531-anketa-o-radnoj-snazi-1kv-2019/?s=2400>, 26. јун 2019.

- Ђорђе Игњатовић, *Криминологија*, Београд 2015.
- Вероника Крстић-Нешковић, *Примена Закона о спречавању насиља у породици у пракси РС Земун*, Нови Сад 2018.
- Радојица Лазић, Светлана Ненадић, „Јавно тужилаштво пред изазовима Закона о спречавању насиља у породици“, *Реформски процеси и поглавље 23 (годину дана после) – кривичноправни аспекти* (ур. Станко Бејатовић), Златибор-Београд, 2017.
- Ивана Маринковић, *Примена Закона о спречавању насиља у породици у пракси ПУ Јагодина*, Нови Сад 2018.
- Мира Мијаиловић, *Примена Закона о спречавању насиља у породици у пракси РС Вождовац*, Нови Сад 2018.
- Иван Милић, „Евиденција о осудама за привредни преступ“, *Слобода дружања услуга и правна сигурност* (ур. Миодраг Мићовић), Крагујевац, 2019.
- Иван Милић, Евиденција прекршајно кажњених лица, *Зборник радова ПФУНС*, 1/2015.
- Иван Милић, „Ненадокнадива штета неоправданог вођења кривичног поступка“, *Реформски процеси и поглавље 23 (годину дана после) – кривичноправни аспекти* (ур. Станко Бејатовић), Београд-Златибор, 2017.
- Робер Мишамблед, *Историја насиља: од средњег века до данас*, Београд 2014.
- Стефан Самарџић и Иван Милић, „Контрадикторности Закон о прекршајима у области санкција према малолетницима са посебним освртом на мере медицинског карактера“, *Зборник радова ПФУНС*, 3/2014.
- Милан Симијоновић, *Примена Закона о спречавању насиља у породици у пракси ПУ Врање*, Нови Сад 2018.
- Бранислав Стеванић, *Примена Закона о спречавању насиља у породици у пракси ПУ Сремска Митровица*, Нови Сад 2018.
- Зоран Стојановић, „Кривично право у доба кризе“, *Бранич* 1-2/2011.
- Susan Schechter, *Woman and Male Violence: The Vision and Struggles of the battered Women's Movement*, Cambridge, 1982.
- Ellen Willis, „Radical Feminism and Feminist Radicalism“, *Social Text*, 9-10/1984.
- Кривични законик – КЗ, *Службени гласник РС*, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16.
- Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон, и 6/15.
- Закон о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 6/16, 24/18 и 87/18.
- Закон о јавном реду и миру, *Службени гласник РС*, бр. 6/16 и 24/18.
- Закон о спречавању насиља у породици – Закон, *Службени гласник РС*, бр. 94/16.
- Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник РС*, бр. 32/13.
- Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, *Службени гласник РС*, бр. 32/13, 94/16.
- Закон и изменама и допунама Закона о полицији, *Службени гласник РС*, бр. 64/15.
- Закон о Влади, *Службени Гласник РС*, бр. 55/2005, 71/2005-испр., 101/2017, 65/2008, 16/2011, 68/2012-одлука УС, 72/2012, 7/2014-одлука УС, 44/2014.
- Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности жена, *Службени гласник РС*, бр. 15/2009.

Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима – Стратегија, *Службени гласник РС*, бр. 27/2011.

Предлог Закона о спречавању насиља у породици, Образложење на страни 14, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/2675-16.pdf,

„Живимо у доба рата објављеног историјској науци, Реч Милорада Екмечића, добитника награде „Печат времена“ за историографију, приликом уручења признања“, *Печат*, 2011, <http://www.pecat.co.rs/2011/05/milorad-ekmecic-zivimo-u-doba-rata-objavljenog-istorijskoj-nauci/>

„Кретање на тржишту рада у првом кварталу 2019“, Републички завод за статистику, 31 мај 2019, <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/20190531-anketa-oradnoj-snazi-1kv-2019/?s=2400>

„Анализа извештавања дневне штампе о насиљу у породици (фебруар, март и април 2015)“, Контакт, 20. мај 2015. године, <http://kontakta.rs/analiza-izvestavanja-dnevne-stampe-o-nasilju-u-porodici-februar-mart-april-2015/>

„Алексин закон, да се деца не убијају“, *Ал Џазира*, 13 децембар 2015, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/aleksin-zakon-da-se-djeca-ne-ubijaju>

„Нови Сазив, нова шанса за Алексин закон“, *РТС*, 20 јул 2016, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2391681/novi-saziv-nova-sansa-za-aleksin-zakon.html>

„Закон о спречавању насиља у породици заказао у пракси?“, *Н1*, 7. јул 2017, <http://rs.n1info.com/a281692/Vesti/Vesti/Zakon-o-sprecanju-nasilja-u-porodici-zakazao-u-praksi.html>

„Убијено три пута више жена него прошле године, да ли је Закон заказао?“, *РТС*, 18. април 2018, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3109024/ubijeno-tri-puta-vise-zena-nego-prosle-godine-da-li-je-zakon-zakazao.html>

„Браво државо, Након акције Курира усвојен Закон о спречавању насиља у породици“, *Курир*, 24. новембар 2016, <https://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2557015/kurir-tv-prenosi-uzivo-konferencija-u-palati-srbija-stefanovic-o-akciji-iskljucenasilje>

„Од 1. јуна насиље више неће моћи да се сакрије“, *Полиџика*, 27. мај 2017, <http://www.politika.rs/sr/clanak/381535/Od-1-juna-nasilje-u-porodici-vise-nece-moci-da-se-sakrije>

„Пашалић: Од почетка године убијена 21 жена“, *Данас*, 17. април 2018, <https://www.danas.rs/drustvo/pasalic-od-pocetka-godine-ubijena-21-zena/>

„Од почетка године убијено 20 жена“, *Полиџика*, 10. мај 2018, <http://www.politika.rs/scc/clanak/403471/Od-pocetka-godine-ubijeno-20-zena>

„Стефановић: Треба нам нулта толеранција насиља, полиција нема права на грешку“, *Новостии*, 24. новембар 2017, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:697612-Stefanovic-Treba-nam-nulta-tolerancija-nasilja-policija-nema-prava-na-gresku>

„Закључци са Националне конференције о борби против насиља над женама“: https://www.praxis.org.rs/images/praxis_downloads/zakljuci%20sa%20nacionalne%20konferencije%20o%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20enama.pdf

*Branislav R. Ristivojević, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
B.Ristivojevic@pf.uns.ac.rs*

*Stefan S. Samardžić, Assistant with Ph.D.
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
S.Samardzic@pf.uns.ac.rs*

Basic Assumptions of Feminist Criminology in the Results of the Implementation of Law on Rrevention of Family Violence

Abstract: *First two years of implementation of the Law on prevention of family violence is a just an occasion to try to bring together results of its effects. Starting point for this analysis was presumption that the radical feminism and its counterpart in criminology, radical school of feminist criminology, shaped the Law. According to it family violence is a product of alleged male wish to control female sexuality. This control is conducted through social institutions such as family and marriage. As long as these institutions persist violence is repeated. Consequently, recidivism must be present as a rule. So, these institutions are to be destroyed. Some other personal factors of criminal behaviour within family do not exist. Other forms of family violence are not acknowledged and distinction between them is not made.*

At the beginning author gives detailed description of a numerous methodological obstacles which hamper analyses. In the next part basic presumptions originating from radical school of feminist criminology was summarily proved by brief analysis of a several provisions of the Law itself. In the third part author summarize effects of a Law by using 9 individual surveys of practice of a 9 different police departments in Republic of Serbia. Despite serious methodological obstacles and relatively scarcity of a survey sample, author's assessment of a practice shows that basic presumptions of the radical school of feminist criminology are not proved in context of a Serbian society.

If this presumption were, proven violence between partners must have been dominant in comparison with violence between relatives in analysis. In reality, violence between relatives exists in almost one-half of all cases: 43%. Furthermore, a division between three possible partner relations, a marriage, extramarital relations and a simple romance (and then on existing ones and former) shows that more formal and more stable type of relations are more represented in analysis:

51% of all cases happened in existing marriages, further 19% in existing extramarital relations and 8% in existing romances. Likewise, all existing relations are more represented in analysis in relation to former ones: 20% of cases happened in former marriages and former extramarital relations and a simple romance are represented in analysis with only 1% of all cases respectively. It is quite possible that people, educated and raised in Serbian culture, are more violent in relations in which they “invested” more. Their “investment” is a spiritual and material energy spent in relation. Those who want to have kids, raise family and acquire property and the other way round choose more formal and stabile types of relations. When faced with deprivation of these investments (kids and property) or when these are endangered, it is quite possible for people to become violent. In relations that are temporary, ephemeral or lightly perceived there is no such a kind of “investment”, and, it seems, no violence.

Other possible personal factors of violent criminality are present in analysis. Perpetrators of violence are in 37% of cases unemployed. On the other hand, only 18% of them are repeated offenders, so recidivism is not high.

When it comes to so called “urgent measures” as a specific type of sanctions for family violence they are issued in 2/3 of all cases. Restraining of approach and communication with victim is more frequent in comparison with eviction from home. This is understandable. With so broad definition of a member of a family, Law offers protection to persons who are in such a type of relations in which joint living is not an option. Therefore, there is not a joint accommodation from which a perpetrator should be evicted. The same applies for all former relationships, which also enjoy protections of the Law although former partners, by definition, do not live jointly any more. Ratio between measures is 35% eviction orders to 65% restraining orders. In all cases where eviction order is issued, the other measure is also issued. Out of these two facts it is possible to draw conclusion that eviction order is only measure necessary in Serbia. In Serbian culture, the notion family comprises only of relationships in which people share „table, bed and roof“. Author argues that only this type of a relation is a family, which, as a case may be, needs protection. This is one proof more that radical school of feminist criminology shaped the Law. Its teaching tries to force all relations between man and a woman, existing and former, within the notion of a family. However, concludes the author, results of implementations of the Law in Serbia speaks, on the contrary, that such a teaching is a strange body in Serbian culture, society and, consequently, legal practice.

Keywords: law, prevention, family violence, police practice, methodology, feminist criminology.

Датум пријема рада: 27.1. 2020.